

*Зайка Сергій Олегович,
заступник начальника навчально-наукового інституту
заочного навчання Національної академії внутрішніх
справ з координації роботи регіональних відділень,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЗАВДАННЯ» ТА «МЕТА» КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Визначення та з'ясування сутності завдань кримінального провадження наразі є актуальним, оскільки від цього залежить реальність втілення в життя прагнень законодавця створити якісно новий кримінальний процес, заснований на пріоритеті засад правової держави, зокрема, верховенстві права, змагальності, диспозитивності, розумності строків тощо. Прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) [1] обумовлює необхідність проведення нових наукових досліджень стосовно цілої низки важливих питань кримінального процесу, одними з перших серед яких традиційно постають питання визначення його завдань.

У правовій літературі окремі науковці від завдань кримінального процесу відрізняють його мету. Так, В. М. Тertiшник вважає, що завдання - це те, що має бути зроблено на тому чи іншому етапі процесу для досягнення його мети [2, с. 8]. Мета кримінального процесу - це бажаний результат провадження у кримінальній справі, стверджує Л. М. Лобойко [3, с. 12]. Проте, більшість авторів, вторячи законодавцю, ведуть мову про бажані остаточні результати кримінального провадження, використовуючи термін «завдання», смисл якого відповідає положенням ст. 2 як КПК 1960 р., так і КПК 2012 р. Частіше при цьому поняття «мета» («ціль», «цілі») і «завдання» не розрізняються [4, с. 12; 5, с. 10], мабуть через те, що зроблені в юридичній літературі наприкінці ХХ ст. спроби теоретичного обґрунтування різниці у цілях і завданнях кримінального процесу, як правило, не були переконливими, оскільки в правових актах термін «завдання» не завжди вживається у розумінні конкретизації мети (цілі) [6, с. 43].

Відсутність підстав для чіткого розмежування «мета» і «завдання» в науці кримінального процесу переконливо доводить Д. А. Мезинов, який проаналізувавши філософське розуміння цих категорій, їх співвідношення в психології, зокрема, в психологічній теорії діяльності, та тлумачення у мовних словниках й дійшов висновку, що незважаючи на спроби будь-яких їхніх інтерпретацій, що їх намагалися і намагаються використовувати критики позиції єдності мети, цілей і завдань кримінального процесу, дані правові категорії слід розуміти тільки в одному сенсі [7, с. 131].

Якщо ж за основу взяти системний аналіз, який передбачає чітке відокремлення мети, завдань, засобів і ресурсів, то змішування мети і завдань неминуче призводить до їх конкуренції, внутрішньої суперечливості системи, яку ми, за твердженням Б. Г. Розовського, маємо у сучасному кримінальному

судочинства. На його погляд, історія виникнення і розвитку кримінального процесу, який прийшов на зміну кровної помсти, як функція держави з розшуку і покарання злочинця, свідчить про те, що його метою є забезпечення невідворотності покарання за вчинений злочин [8, с. 22-23].

Виконання завдання кримінального процесу із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень реалізується через виконання функціональних обов'язків владних суб'єктів кримінальної юстиції. Функції цих органів і посадових осіб різні, як різними є і безпосередні завдання, що покладаються на них. Так, органи досудового розслідування покликані встановити обставини кримінального правопорушення та особу, яка його вчинила, сформувати і обґрунтувати доказами обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, підтримує державне обвинувачення в суді. Роль суду як соціального інституту полягає у здійсненні правосуддя.

Під охороною прав та законних інтересів учасників кримінального провадження (фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь), розуміють створення належних умов для повної і безперешкодної реалізації учасниками кримінального провадження їхніх прав і законних інтересів [9, с. 23].

Забезпечення того, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, можливе лише за умови швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Вимога щодо застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури фактично означає, що правила процедури, які включають чіткий порядок, умови, послідовність здійснюваних суб'єктами процесуальних правовідносин дій, строки їх здійснення, порядок прийняття і реалізації процесуальних актів, повинні застосовуватися владними суб'єктами кримінального провадження лише на засадах законності, визначених у ст. 9 КПК України.

Важливе значення норм-завдань кримінального провадження полягає в тому, що вони, перш за все, слугують основою для телеологічного способу тлумачення норм кримінально-процесуального права як сукупності прийомів і правил, спрямованих на з'ясування смислу норми кримінально-процесуального права крізь призму тих цілей, які ставляться перед кримінальним процесом в цілому, а по-друге, виконують роль «морального імперативу» для працівників органів досудового розслідування, прокуратури і суду під час кримінального провадження [10, с. 271].

Отже, для уникнення термінологічної плутанини в теорії і практиці кримінального процесу, краще використовувати термін «завдання», як більш сталий у вживанні і доступний для розуміння. Не забуваючи при цьому, що кримінально-процесуальна діяльність, як і будь-який складний вид діяльності, слугує вирішенню не одного завдання, а комплексу взаємозв'язаних завдань.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) (із змінами та доповненнями): станом на 01.06.2015: [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.rada.gov.ua>.

2. Тertiшник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 4-е вид., доп. і переробл. /В. М. Тertiшник. - К.: А.С.К., 2003. - 1120 с.

3. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право України: Навч. посібник / Л. М. Лобойко. - К.: Істина, 2005. - 456 с.

4. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України: Підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. - К.: Либидь, 1999. - 536 с.

5. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України: Загальна частина: Підручник / Л. Д. Удалова. - К.: Кондор, 2005. - 152 с.

6. Курс советского уголовного процесса: Общая часть / под ред. А. Д. Бойкова, И. И. Карпеца. - М.: Юрид. лит., 1989. - 640 с.

7. Мезинов Д. А. О соотношении понятий «цель» и «задача» в науке уголовного процесса / Д. А. Мезинов // Вестник Томского государственного университета. - № 340. - Томск, 2010. - С. 129-131.

8. Розовский Б. Г. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: Эссе / Б. Г. Розовский. - Луганск: РИО ЛАВД, 2004. - 600 с.

9. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) [Текст] / В.В. Рожнова, Я. Ю. Конюшенко, І. В.Чурікова. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. - 280 с.

10. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права [текст] монографія / О. В. Капліна. - Х.: Право, 2008. - 296 с.